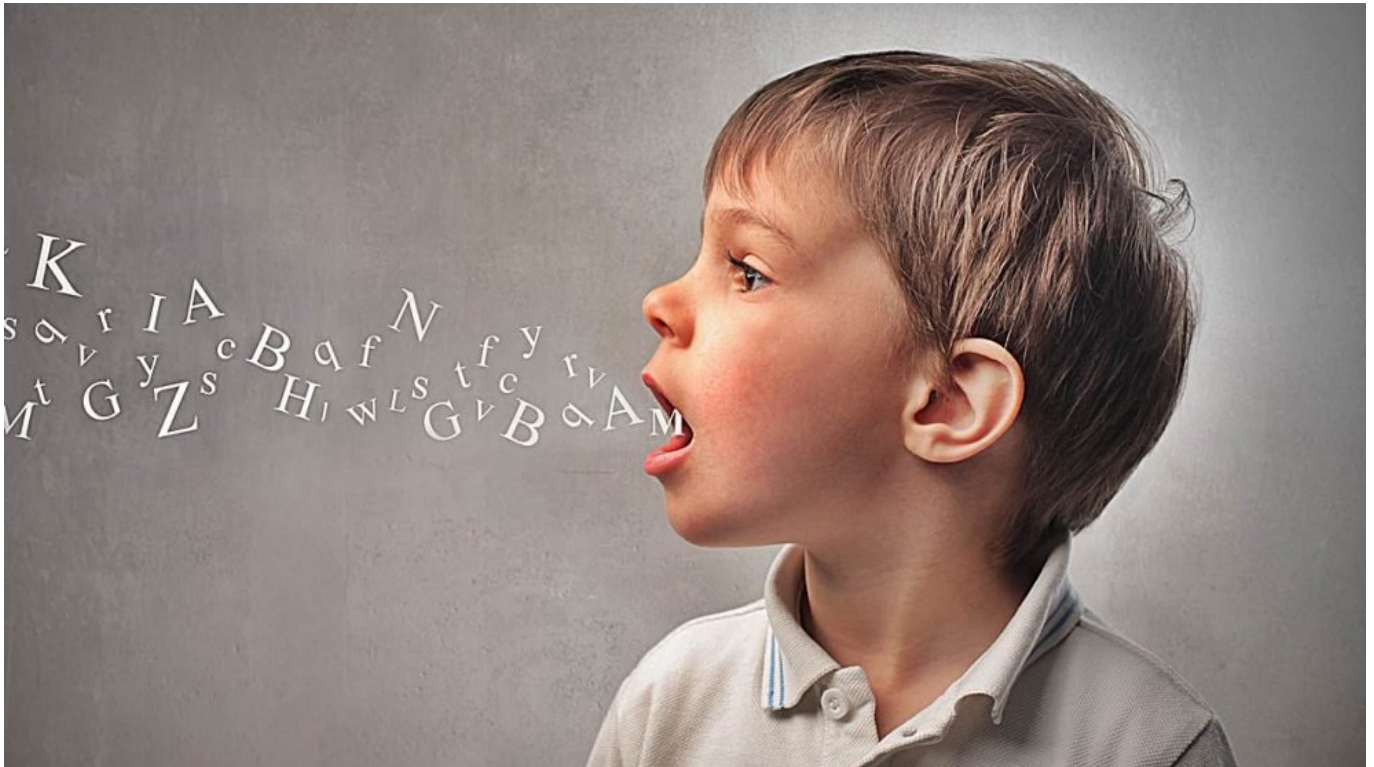

CZYM JEST MOWA?

Mowa jest rodzajem zachowania, które pozwala dziecku poznawać świat, przekształca go z istoty egocentrycznej w społeczną” (Hurlock).

Mowa dziecka w istotny sposób wpływa na całokształt jego rozwoju. Wiedza o tym, jak przebiega rozwój mowy, jest ważna z dwóch powodów:

- po pierwsze pozwala ograniczyć stres związany z oczekiwaniem na pierwsze i kolejne słowa dziecka;
- po drugie - dzięki tej wiedzy nie wywieramy presji na dziecko, które nie może jeszcze sprostać naszym wymaganiom w zakresie mowy.

Dziecko prawidłowo rozwijające się już w pierwszym roku życia czynnie włącza się w życie rodziny poprzez aktywność ruchową oraz reakcje językowe. Mowa kształtuje interakcje najbliższych. Wytwarza się krąg wzajemnych oddziaływań, stymulujący rozwój aktywności dziecka, tak ważny dla kształtowania się osobowości. **Ważną rolę** w procesie opanowania języka odgrywa **naśladownictwo**.

Zdaniem J. Brunera (1977) dziecko:

1. uczy się używania symboli językowych dzięki nabywaniu umiejętności uczestniczenia w codziennych czynnościach na poziomie niejęzykowym.

2. Regularne powtarzanie czynności i wyrażen językowych z nimi związanych powoduje, że dzieci przed 18 m. ż. rozumieją i produkują więcej słów.
3. Otoczenie wpływa na kształtowanie się postaw dziecka, reakcji i zachowań poprzez przykład i działanie oraz ukierunkowanie jego aktywności werbalnymi nakazami.

W rozwoju mowy wyróżnia się wiele istotnych momentów, kilka z nich to zdecydowanie kamienie milowe w nauce mówienia. Tak naprawdę jednak każdy pojedynczy, mały krok do przodu składa się na większą całość, jaką jest zyskanie umiejętności mówienia.

CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NA PRAWIDŁOWY ROZWÓJ MOWY

1. Prawidłowo **przebiegająca ciąża** i poród.
2. Prawidłowy **rozwój fizyczny** płodu i dziecka.
3. Prawidłowe **napięcie mięśniowe** w tym również w obrębie narządów mowy.
4. Prawidłowo **ukształtowany** i funkcjonujący ośrodkowy **układ nerwowy**.
5. Prawidłowo **ukształtowany** i funkcjonujący obwodowy narząd mowy, który stanowią: **aparat oddechowy** (płuca, oskrzela, tchawica); **aparat fonacyjny** (krtań, więzadła głosowe); **aparat artykulacyjny** (jama gardłowa, jama nosowa, jama ustna, wargi, zęby, policzki, język, podniebienie, dziąsła, żuchwa, zgryz).
6. Prawidłowo **ukształtowany** i funkcjonujący **narząd słuchu** (uszy).
7. Prawidłowo **ukształtowany** i funkcjonujący **narząd wzroku** (oczy).
8. Prawidłowy **rozwój intelektualny** dziecka.
9. Prawidłowy **rozwój ruchowy** dziecka w tym motoryka mała i duża
10. Prawidłowo **postępujący proces samoobsługi**, czyli zgodne z wiekiem dziecka nabywanie umiejętności w zakresie samoobsługi.
11. Prawidłowy **rozwój procesów poznawczych**: wrażenia, spostrzeżenia, pamięć, koncentracja, uwaga, myślenie, wyobraźnia, analiza wzrokowa i słuchowa, synteza wzrokowa i słuchowa, percepcja wzrokowa, percepcja słuchowa.
12. Pojawienie się w wieku około 9 - 12 miesiąca życia dziecka **gestu wskazywania** i wypracowanie wspólnego pola uwagi.
13. Prawidłowy **rozwój emocjonalny** dziecka.
14. Prawidłowy **rozwój społeczny** dziecka.
15. Prawidłowo przebiegający **rozwój czynności fizjologicznych** organizmu w tym także w obrębie narządów mowy: oddychanie, odgryzanie, żucie i połykanie.
16. Prawidłowy sposób i okres, jaki obejmuje **karmienie dziecka** i przechodzenie przez kolejne etapy w zależności od wieku: **karmienie naturalne**, **karmienie sztuczne**, **karmienie mieszane**, **karmienie za pomocą łyżeczki**, **pojenie z kubka**.
17. Moment rozpoczęcia nauki **pobierania pokarmu** z łyżeczki i płynu z kubeczka a w następstwie nauka samodzielnego jedzenia i picia.
18. Prawidłowa **pozycja** dziecka w trakcie karmienia.
19. **Konsystencja** przyjmowanego przez dziecko **pokarmu**, w zależności od wieku: płynne, półpłynne, papki, stałe.
20. Czy dziecko **ssie** lub ssało **smoczek**, **palec**, **wargę**, **kocyk** lub tym podobne?
21. Czy dziecko miało lub ma stosowane **kubeczki niekapki**, **bidony ze słomką**?
22. Prawidłowo rozwijający się **słuch fonematyczny**, który pozwala dziecku na odróżnianie

dźwięków mowy.

23. Prawidłowo rozwijający się **sluch fonetyczny**, który pozwala dziecku słyszeć różnice między wymową prawidłową a wadliwą.
24. Prawidłowo rozwijający się **sluch fizyczny**.
25. **Rodzina**, prawidłowe warunki środowiskowe i wychowawcze.
26. **Pozycja dziecka podczas snu**, szczególnie w okresie niemowlęcym.
27. **Higiena jamy ustnej** i higiena **nosa** zwłaszcza w okresie infekcyjnym.
28. Czy w rodzinie mówi się do dziecka, czy wymaga się od niego porozumiewania się czy może dziecko jest **wyręczane** w mówieniu?
29. W indywidualnych przypadkach znaczenie mają zabiegi np. **wykonanie zabiegu podcięcia wędzidełka języka lub wędzidełka warg, usunięcia lub podcięcia migdałków podniebiennych, drenażu uszu**.
30. W indywidualnych przypadkach znaczenie ma to czy dziecko jest pod opieką innych specjalistów np. **laryngologa, alergologa, foniatry, endokrynologa, stomatologa, ortodonta, psychologa, pedagoga**.
31. W indywidualnych przypadkach znaczenie mają **nadwrażliwości** w tym również w obrębie jamy ustnej.
32. W indywidualnych przypadkach należy mieć na uwadze **choroby w rodzinie**, opóźnienia rozwoju mowy w rodzinie.

ETAPY ROZWOJU MOWY

Rozwój mowy możemy podzielić na cztery okresy:

1. okres melodii
2. okres wyrazu
3. okres zdania
4. okres swoistej mowy dziecięcej

Jak możesz pomóc dziecku w rozwoju mowy:

Nazywaj rzeczy po imieniu-
mów: „to jest dom, ptak, samolot.”

Okazuj zainteresowanie tym co gaworzy-
mów: „to bardzo ciekawe”, czekaj na odpowiedź.

Wyjaśniaj związki przyczynowo-skutkowe
mów: „Jeśli tym rzucisz, to możesz to zepsuć.”

Wykorzystuj dorosłych zwrotów i tłumacz je-
mów: „Mama da Ani obiad, mama da Ani am am.”

Nie zdrabniaj słów
nie mów: „Dzisiaj cie picu.”

Podkreślaj zaimiki w zdaniach
mów: „Ta czapka jest mamy-jest moja, a ta jest Ani-jest Twoja.”

Skłaniaj dziecko do odpowiadania
mów: „Wolisz założyć sukienkę w kwiatki czy w groszki?”

Wypowiadaj pojedyncze polecenia
mów: „Podnieś łyżeczkę”, zamiast „Podnieś łyżeczkę i daj ją tacie.”

Czytaj dziecku książeczki
Przerwyj czytanie i opowiadaj obrazki jeśli się znudzi.

Wprowadzaj pojęcia jednego i wielu
mów: „masz dwie rączki”, „jeden nosek”.

To co dla Ciebie jest oczywiste,
dla mnie jest nowością

Nigdy nie odmawiaj mi czegoś,
tylko przez to, że źle to wypowiadam

Nie bądźcie krytycznymi
nauczycielami

Próbuj zachęcać mnie do rozmowy
cierpliwie i życzliwie

Murkoff H., Pierwszy rok życia dziecka, Rebis, Poznań 2016

 Rodzicowo.pl

I OKRES MELODII

1. Trwa od urodzenia do 1 roku życia.
2. Niemal natychmiast po urodzeniu dziecko wydaje krzyk, który spowodowany jest

pierwszym oddechem.

3. Pierwszy krzyk dziecka jest oznaką jego życiowej aktywności, ale również potwierdzeniem funkcjonowania narządów mowy.
4. Krzykiem i płaczem niemowlę reaguje na przykre dla niego wrażenia zimna, głodu, bólu, a po pewnym czasie krzykiem komunikuje swoje niezadowolenie.
5. Później zaczyna kojarzyć, że ile razy krzyczy, to zawsze zjawia się matka. Jest to pierwsze porozumiewanie.
6. **Krzyk jest ćwiczeniem narządu oddechowego: wdech - krótki, wydech - długi i powolny.** W krzyku niemowlęcia występują elementy nieartykułowane, zbliżone nieco do samogłosek: a, o, u.
7. Matka dość szybko uczy się odczytywać potrzeby dziecka po rodzaju (barwie, natężeniu) krzyku. Może on sygnalizować dyskomfort spowodowany mokrą pieluszką, głód, zmęczenie, przegrzanie, ból ale również pragnienie kontaktu z matką.
8. W miarę nabywania doświadczeń, gdy dziecko zaczyna kojarzyć krzyk z przywołaniem bliskiej osoby, możemy sądzić, że opanowuje pierwszą formę komunikowania się ze światem dorosłych.
9. **W 2-3 miesiącu** życia dziecko **głuży**, czyli wydaje specyficzne dźwięki o zróżnicowanych, ale zupełnie przypadkowych miejscach artykulacji, nie mieszczących się w systemie fonologicznym języka. Brzmia one jak: **gli, tli, kli, gla, bli, ebw**, itp. Zaczyna wytwarzać przypadkowe dźwięki gardłowe, tylnojęzykowe.
10. **W głużeniu** wyróżnia się samogłoski, spółgłoski, grupy samogłoskowe i spółgłoskowe.
11. Głużenie występuje również u **dzieci głuchych**. Taka forma wokalizacji dzieci jest oznaką dobrego samopoczucia. Początkowo ma charakter samorzutny, a następnie pojawia się już jako reakcja na widok bliskiej osoby.
12. **Okolo 5-6 miesiąca** życia **głużenie** przekształca się w **gaworzenie**. Jest to zamierzone powstawanie dźwięków wydawanych przez dziecko zasłyszanych z otoczenia, dziecko bawi się nimi.
13. Niemowlę wymawia większość samogłosek i spółgłosek. Sylaby wypowiedane mechanicznie nie mają jeszcze znaczenia, ale pełnią ważną rolę w podtrzymywaniu kontaktu z otoczeniem. **Jest to duży krok na drodze rozwoju mowy.**
14. **W 7-8 miesiącu życia** dziecko zaczyna reagować na mowę otoczenia.
15. Wyraźnie artykułuje sylaby, chociaż jednorodne, to jednak tworzy wyrazy o konkretnym znaczeniu: **ma-ma, ba-ba, ta-ta**.
16. Poznaje przedmioty i zaczyna kojarzyć je z nazwą, poznaje też melodię i rytm mowy.
17. Wielką radość sprawia dziecku parskanie, prychanie, powtarzanie szeregu sylab: **ma - ma..., ba - ba..., ta - ta..., la - la...** Sylaby te nie mają jeszcze dla dziecka konkretnego znaczenia. **Gaworzenie** dostarcza nowych wrażeń słuchowych, dzięki którym dziecko przekonuje się, że odpowiednie ułożenie narządów mowy powoduje wydawanie odpowiednich dźwięków.
18. Trzecia faza okresu melodii pojawiająca się **około 10 miesiąca** życia to echolalia.
19. W okresie tym dziecko ma tendencję do **powtarzania własnych i zasłyszanych słów**, które doskonalą metodą prób i błędów.
20. Kojarzenie wielokrotnie powtarzanych dźwięków ze wskazywaniem odpowiedniej osoby lub przedmiotu prowadzi do wypowiedania ze zrozumieniem pierwszych słów: **mama, tata, baba, lala**.
21. Umiejętność tę zdobywa dziecko **około 1 roku życia**. W słowniku dziecka możemy już zaobserwować samogłoski **a, o, u, e, y**, i oraz spółgłoski **m., p, b, t, d**.

22. Dziecko identyfikuje kilka wyrazów, kojarzy je z przedmiotami.
23. **Z końcem 1 roku** życia rozumie już dużo z tego, co do niego mówią dorośli, co czynią, o co pytają i czego żądają

II OKRES WYRAZU

1. Przypada na **drugi rok** życia dziecka.
2. Burzliwy rozwój ruchowy dziecka w tym czasie pozwala na intensywne poznawanie otaczającego świata, **nazywanie** interesujących go przedmiotów i **odkrywanie ich cech**.
3. Dziecko rozumie o wiele więcej słów, wyrażań i zdań niż jest w stanie samodzielnie wypowiedzieć. Tak oto rozwija się słownik bierny dziecka.
4. W okresie tym obok istniejących już samogłosek doskonalą się artykulacja spółgłosek: **m., p, b, m., t, d, n, k, ś, ć** czasem **ź, dź**.
5. Pozostałe głoski niekiedy zastępowane są łatwiejszymi dla dziecka głoskami o zbliżonym miejscu artykulacji.
6. Charakterystyczną cechą wymowy dziecka w tym okresie jest upraszczanie budowy słów przez określanie nazwy wyrazu jego pierwszą lub ostatnią sylabą (**np. miś – mi, daj – da, jeszcze – esce, zobacz – obać, kwiaty – katy, pomidor – midol, milot**).

III OKRES ZADANIA

1. Przypada między **drugim a trzecim rokiem** życia i jest to czas budowania zdań.
2. Początkowo są to **zdania** bardzo **proste**, zbudowane z dwóch lub trzech wyrazów i stopniowo przechodzą w wypowiedzi dłuższe, cztero- lub pięcio-wyrazowe.
3. Charakterystycznym zjawiskiem w tym czasie jest „**poprawianie**” **mowy dorosłych**, którzy chcąc przypodobać się dziecku mówią do niego spieszczoną mową (dziecinnym językiem).
4. Świadczy to o różnicowaniu słuchowym prawidłowej i nieprawidłowej wymowy słów znanych dziecku, co jest wyraźnym symptomem **rozwoju słuchu fonematycznego**.
5. Dziecko jeszcze nie potrafi poprawnie wymawiać wszystkich głosek, ale nieźle słyszy błędy w wypowiedzi i próbuje je poprawiać: **ne eka, a eka (nie mówi się zeka, tylko rzeka)**.
6. W tym też okresie dziecko wypowiada już prawidłowo spółgłoski: **p, b, m, f, w, k, g, h, t, d, n, l** oraz samogłoski ustne **a, o, u, e, y, i, a** czasem nosowe: **ą, ę**, zaś pod koniec pojawia się **s, z, c, dz**, które wcześniej mogły być zastępowane przez **ś, ź, ć, dź**.
7. Wymienione głoski nie zawsze są pełnowartościowe, ze względu na małą sprawność narządów artykulacyjnych. Zwłaszcza w trudniejszych zestawieniach, bywają zastępowane głoskami łatwiejszymi o zbliżonym miejscu artykulacji.
8. **Mowa** dziecka staje się **zrozumiała** już nie tylko dla rodziców, ale również dla najbliższego otoczenia.

IV OKRES SWOISTEJ MOWY DZIECIĘCEJ

1. Przypada na **okres przedszkolny**, a więc między **trzecim a siódmym rokiem** życia.
2. W dalszym ciągu wzbogacany jest zasób słownictwa, rozwijana umiejętność **budowania zdań złożonych**.
3. Następuje dalszy rozwój artykulacyjny. 3-latek powinien już wymawiać wszystkie samogłoski ustne i nosowe, chociaż w wymowie może jeszcze zamieniać **a-o, e-a, i-y**.
4. Powinien również wypowiadać spółgłoski: **p, b, m, f, w, ś, ź, ć, dź, ń, k, g, h, t, d, n, l, ł, j**.
5. W tym wieku pojawiają się głoski **s, z, c, dz**.
6. Chociaż dużo głosek umie już dziecko wypowiedzieć poprawnie w izolacji, w mowie potocznej może je nadal zastępować głoskami łatwiejszymi. Najczęściej **s, z, c, dz, sz, ź, cz, dź** są zastępowane przez zmiękczone odpowiedniki: **ś, ź, ć, dź**; r wymawiane jest jako **l** bądź **j**, zamiast **f** niekiedy występuje **h**.
7. W procesie kształtowania się mowy dziecka dużą rolę odgrywają rodzice, a zwłaszcza matka.
8. Dziecko uczy się mowy od otoczenia, to znaczy od osób, z którymi najczęściej przebywa. **Mowa** jego wychowawców jest dla niego **wzorem**, który sobie przyswaja, a następnie **usiłuje odtworzyć**.
9. Niekiedy sami rodzice przyczyniają się do powstawania opóźnienia w rozwoju mowy dziecka, czy nawet wady wymowy; a dzieje się to wtedy, gdy **mówią** do niego **w sposób pieszczotliwy**, zniekształcając wyrazy.
10. Mając taki wzór do naśladowania, tzw. **sztuczny język**, dziecko zaczyna wymawiać głoski i całe wyrazy nieprawidłowo.
11. **Dbajmy więc o to, by dziecko już od pierwszych tygodni życia miało właściwy i naturalny wzór wymowy.**
12. Do dziecka trzeba **mówić dużo**, możliwie powoli, wyraźnie, zdaniami krótkimi, a przede wszystkim o rzeczach dla niego ważnych i zrozumiałych.